

GOSPODINJA IN MATI

LETO 1942-XX

2. SEPTEMBRA

ŠT. 36

VZGOJA

Srčna omika

Današnja vzgoja polaga mnogo več važnosti na razum kakor na srce. Prav bi pa bilo, ko bi se v enaki meri ozirala na oboje. Visoko izobraženim ljudem manjka včasih več srčne omike kot človeku, ki je ostal priprost in nima šolskih diplom. Gospodična na primer, ki ima vse izpite na vseučilišču za seboj, se včasih prezirljivo obrega ob služkinjo ali ob vsako drugo revno ženo, ker je ta pač malo nevednejša, revnejša in slabše oblečena. Eleganten gospod neredko surovo odpodi od svojih vrat prosilca in ne pozna drugega, razen svoje udobnosti. Kje je tu kakšna srčna omika, socialni čut in pravično čustvo do bližnjega?

V šoli se uče ceniti silno moč orožja, naštevajo zgodovinske junake, ki so osvajali morja in dežele, govorijo o velikih prednostih sodobne tehnike, ne govorijo pa o pravicah in dolžnostih srca. Otrok zelo malo zve, kako se mora obnašati napram revnejšemu tovarišu, kako napram starim ljudem in kako mora biti vljuden in postrežljiv ne zato, da dobi plačilo, ampak zaradi ljubezni, ki jo je dolžan svojemu bližnjemu, ki ima prav tako srce, prav tako vse pravice do lepega življenja, do dobrote in sočustva.

Zato so otroci marsikdaj pridni, dobri in mirni le, dokler jim je za petami varuh, dokler sede v šolski klopi, ker se pač boje kazni in slabega reda. Kakor hitro nadzorstva ni, se vse hitro obrne. Zasmehujejo berača, ki ob berglji počasi drsa za njimi, oponašajo kralca in grbea, lomijo ob poti veje dreves, rujejo cvetje zato, da ga par minut nato vržejo proč, teptajo travo, ko bi lahko hodili po cesti in kradejo, kar jim pride pod roke. Nič ni varno pred njimi, ne rastlina, ne žival, ne človek. Pse in mačke z divjim krikom preganjajo in mečejo kamenje za njimi, pticam uničujejo gnezda.

Ne vsi, a koliko je takih. Res, da se šola pri nekaterih predmetih ozira tudi na srčno vzgojo, da berejo take poučne članke ali slišijo v zgodovini o pravih junakih, ki so znali sami sebe premagati. Večina drugih predmetov pa je usmerjena le na razsi-

ritev razuma. V višjih razredih ostane le še zgolj pouk, ker ima vsak učitelj ali profesor svoj predmet in ima predpisano, koliko tvarine mora z učenci predelati. Ni čuda, če nima dovolj časa, paziti na vzgojo. Pouk in vzgoja pa sta dva različna načina oblikovanja mladega človeka. Pouk velja pameti, vzgoja pa čustvu.

Ker torej šola vsega ne zmora, mora pomagati dom, morajo priskočiti starši. In najlažje je oblikovati otroka, dokler je še majhen.

Kaj je prava srčna omika in kako bomo priličji otroka nanjo? Včasih je ta omika že nekako prirojena, drugič jo dosežemo le z največjim trudom. Glavna smernica pri našem trudu naj bo, da otroku dopovemo rek: »Česar sebi ne želiš, tega ne stori drugim.« Kadar ima kakor koli opravljen svojim bližnjim, naj otrok pomisli na ta rek. Naj se miselno postavi v položaj bednejšega, bolnega ali pohabljenega tovariša. Naj pomisli, kako bi njega bolet zasmeh ali oponašanje telesne hibe. Otroci niso tako do dna pokvarjeni, le bolj ali manj so nagnjeni k hudobiji in k lahkomišelnosti. Otrok nagaja, divja, ruši zato, ker nič ne misli, ker ne čuti nobene dolžnosti. Marsikdaj je zadostovalo mesto kazni vprašanje: »Kaj bi ti storil, da si v enakem položaju, da tvoji starši nimajo dovolj denarja, da moraš bersčiti, ure dolgo stati pred kakšnimi vratmi in dobiš končno le brc. Še boljše je, če ga zares moremo brez škode za nekaj časa postaviti v tak primer, da na lastni koži izkusi bol in trpljenje.

Dobro je, če je pri hiši več otrok, ki se pod vodstvom staršev med seboj opilijo in zgladijo. Naj pomagajo eden drugemu pri učenju, naj se nauče medsebojne vljudnosti, postrežljivosti in radodarnosti. Igrače naj bodo skupna last in če jih skupno ne rabijo, naj se dogovore, kdaj jih lahko rabi eden, kdaj drugi. Naj bodo vljudni napram sosedom in naj jih lepo pozdravljajo. Naj donajajo materi drva in ji pomagajo po možnosti pri njenih mnogih opravkih. Za kruh morajo vselej prositi in se tudi prav zahvaliti zanj.

A kaj koristni, če otroka vse te vljudnosti in obzirnosti naučimo, če pa zgleda ni. Če

pride oče vinjen domov in kriči: »Stara, večerjo sem!« Če kolne, robanti in rogovili in ravna z ženo kot s sužnjo. Ali ne bo kmalu potem tudi bratec tako ravnal s svojo sestrico ali z manjšim bratcem ter si jemal pravice, ki jih nima?

Rada bi pri tem omenila še našo hrupavost in ošabnost. V marsikateri družini ne poznajo besedice »prosim«. Ali, če jim je že zoprna ta beseda, tudi ne tistega naglasa v besedi, ki nam da vsaj čutiti obzirnost in vljudnost, pač pa samo revskanje. Bog ne daj, da bi se eden napram drugemu pokazal malo mehkega, prizanesljivega, pa če se imajo tudi v bistvu radi. Vsako dobro besedo že smatrajo za priliznjenost in gosposko hinavščino. Marsikatero dekle, marsikateri fant iz take družine komaj čaka, da pobegne od doma. Ni vse za vse.

Močan hrast prenaša dnevne burje in vihar, se upogiba, ne da bi ga zlomilo, slabotnejše drevesce se zlomi ali izruje. Pa še tak hrust in navidezno raskav človek si večih zaželi nekaj toplih besed, prijaznosti, rahločutnosti in medsebojne strpnosti. Nič nas ne stane, če pokažemo nekoliko tiste prave, resnične človečnosti, ki je v vsakomur izmed nas in jo je treba le zbuditi. Res je, da v neprestanih dnevnih razočaranjih otopimo, da želimo dati duška naši zagrenjenosti, toda s tem, da pretrgamo še tisto zadnjo vez obzirnosti, si bomo položaj le še poslabšali. Zato pa, če želimo žeti obzirnost, razumevanje in srčno dobroto, moramo tudi svoje lastno srce odpreti bližnjemu. In kdo je za to bolj pripravljen, če ne otrok, čigar srce, volja in um so kakor vošek, ki se da oblikovati v naših rokah. Cesar se Janezek nauči, to bo Janez znal!

Domači vrt

Kljub temu, da nas sonce še zelo toplo pozdravlja z neba, lahko v tem mesecu nekoliko popustimo z zalivanjem v vrtu. Vse zori in potrebuje predvsem obilo toplote. Zalivajmo le vsak večer kumare in buče ter nanovo posajene sadike. Kdor še ni sejal radiča in motovilca, naj s tem delom počaka. Seje tudi lahko še špinačo.

Kodrasti kapus je za marsikoga nekaj novega. Zato bodi povedano, da je ta kapunica edinole za zimsko uporabo. Za kuhno primerna je šele takrat, ko ji listi premrznejo. Kdor bi jo že zdaj užival, mu bo njen grenki okus vzel vse veselje do nadaljne gojitve.

Paradižnik je spet pognal močne vrhove, ki jih moramo prerezati do iste višine, kot smo prikrajšali glavni vrh. Na teh vrhovih se tvorijo nastavki novih plodov, ki do mraza ne bi dozoreli. Jemljejo samo moč in hrano zorečim plodovom, kar s prikrajšanjem vrhov preprečimo.

Če nismo prezahévní, smo s sadno letino lahko kar zadovoljni. Tudi grozdje lepo zori. Da bo pa še prej zrelo in slajše, lahko prislonimo k brajdi okna s toplih gred. Sončna toplota, ki sije skozi okna, je na ta način mnogo močnejša, kar zarenju zelo koristi.

Ta mesec temeljito uredimo in premežemo kompost. Le pravilno zgrajen in oskrbovan kompost je gnojilo, ki zemlji koristi: v zanemarjenem se nemoteno razvijajo ličinke, črvi in plevel. Prostor za kompost izberemo navadno v zadnjem kotu vrta ali pa v bližini hlevčka, da nam gnoja odtod ni treba daleč nositi. Za zgradbo komposta so primerni vsi odpadki, ki se dobro razkrajajo, n. pr. vsi živalski odpadki, lesni pepel in saje, postržki cest, belež s hiš, od-

padki zelenjave, listje, trava in plevel, ki še nima semen. Če je plevel že tvoril seme, ga sežgemo ter pepel skompostiramo. Niš ni slabejšega kot z zapleveljenim kompostom gnojiti, zakaj pletju nismo kos. Tudi odpadki usnja in zmlatih kosti ter mah so dobri za na kompost. Poleg gnojilnih snovi je treba dodati še zemljo, ki vse te snovi veže in jih pomaga razkrajati ter apno, ki pomaga raztopiti zlasti teže topljive snovi, poleg tega pa brani dostop škodljivim glivam, ki povzročajo v zemlji razne bolezni.

Ker zorenju zemlje na kompostu sončna pripeka škoduje, zasadimo okrog za kompost odmerjenega prostora kako grmičevje, ki se močno zaraste in dela obilno senco, n. pr. beli jasmin, španski in domači bezeg, špirejo, snežne kepe, tiso itd. Velikost prostora odgovarja velikosti vrta. Največji kompost naj ne meri več kot 1 meter v širino, 1,50 metra v dolžino in 1 meter v višino. Če je večji, zemlja v sredini ne zori, ker zrak do nje nima dostopa, pač pa se kisa. Kisle zemlje pa nočemo. Ker je treba kompost večkrat premetati, da se prezrači, računamo prostor tudi za to. Na vrhu naj bo kompost navznotraj usločen, da ga lahko oblivamo z vodo ali pa z gnojnico, da ne trpi suše. Zelo zadržujejo vlago po kompostu zasejene buče. Ker so sveža nerazkrojena gnojila rastlinam škodljiva, ne moremo komposta kot gnojila prej uporabljati, dokler ni dozorel. Zorenje traja dve do tri leta. Zato zlagamo odpadke vsako leto na nov kup, dočim starejša dva kupa samo oblivamo in premetavamo. Če računamo s tem, kako težko je za gnoj in kako je drag, se pač delo bogato izplača. Čim večkrat kompost prekopljemo, tem boljši je. Vendar bo

vrtnar to delo odložil največkrat na zimski čas, ki njegovi zaposlenosti bolj odgovarja. Pozimi prekopan kompost dobro premrzne, kar povzroči rahel humus. Zimsko premetavanje pride v poštev zlasti tedaj, če smo zasadili kompost z bučami.

Dober kompost nima neprijetnega vonja.

Če pa smrdi, je to znak, da so v njem škodljive bakterije. Uničimo jih s čestim prekopavanjem kadar zmrzuje ter s dodatkom apna. O vrednosti tega gnojila se je prepričal zlasti mali gospodar, zato upam, da bo zgoraj navedeno marsikomu dobrodošlo navodilo.

Hribar C.

DOM

Posteljno perilo

K posteljnemu perilu prištevamo: rjuhe, prevleke za odeje, prevleke za blazine, prevleke za pernice in zgornje posteljno pokrivalo, če je iz belega ali rožastega pralnega blaga.

Ze zadnjič smo omenili, da je treba k vsaki postelji najmanj štiri rjuhe. Če jih imamo več, je tem boljše, da ne pridemo v zadrego, kadar imamo bolnika ali če dobimo nepričakovano goste, pa imamo po en par rjuh na posteljah, a druge pravkar v perilu. Nadalje potrebujemo za vsako blazino po dve prevleki, enako dve prevleki za pernico.

Posteljno perilo šivamo iz boljšega belega bombažastega platna. Najboljše je seveda iz lanenega platna in mnogokje po kmetih imajo rjuhe iz grobega domačega platna, ki je sicer sprva precej raskavo, a se sčasoma v pranju zmehča. Lanene rjuhe so početi hladne in hitro pijejo znoj in se tudi brž osuše. Zal, da lanenega platna danes ni nikjer več dobiti.

Mesto beljenega bombažastega platna (kotenine) slabše kakovosti, rajši vzemimo nebeljeno, rjavkasto platno boljše kakovosti. V pranju se že počasi obeli. Glavno je, da je močno in gosto tkano, da dalje časa vzdrži.

Rjuhe naj bodo dovolj dolge. Računati je treba po dva in pol metra za eno rjuho, tako da jo v žimnico podvijemo, da se nam ponoči ne guba in ne razkriva žimnice. Zgornjo rjuho lahko okrasimo ob zgornjem robu s čipkami in vstavki in ji napravimo ob straneh gumbnice, tako da jo lahko pripenemo na odejo, da se nam ob robih ne maže. Ni pa treba oglov rjuhe šivati skupaj, ker se težje pere in lika. Velika naj bo prav toliko kot spodnja, to je dva metra in pol ter široka vsaj meter in pol.

Tudi prevlekam za blazine všivamo vstavke. Ker so čipke drage, jih lahko bolj enostavno okrasimo z drobnimi naborki, na primer tako, da nekoliko proč od roba ob zgornji dolžini in ob straneh všijemo po pet ali šest takih naborkov ali gub. Spodnja dolžina, kjer leži glava, naj ostane gladka. Velikost prevleke se ravna po velikosti blazine. Priračunamo le po dva centimetra pri širini in dolžini.

Prevleke za pernice naj bodo gladko sešite. Te so lahko tudi iz rožastega pralnega

blaga, ker ne pridejo neposredno s telesom v dotiko.

Najbolj trpijo spodnje rjuhe in prevleke od zgornje blazine. Ker je danes veliko pomanjkanje blaga, moramo dobro čuvati to, kar imamo. Rjuhe je treba menjati najdalj na mesec dni, še bolje pa na dva tedna. Prevleke od zgornjih blazin pa vsak teden. Ne smemo misliti, da se bo blago s čestim pranjem preveč obrabilo. Prav nasprotno. Rjuhe, ki dolgo leže v postelji in noč za nočjo vsrkavajo znoj spečega, ne da bi bile medtem nekajkrat pošteno izprane, se mnogo hitreje obrabijo. Saj je znano, kako znoj silno razkrajja tkanine. Zato se nam tudi srajce in bluze najhitreje raztrgajo na plečih in pod pazduho ter okoli vratu, kjer se telo najbolj potí. Rjuha pa trpi največ v sredini.

Kadar tedaj pregledujemo že stare, dolgo rabljene rjuhe, jih obrnimo proti oknu in pogledimo skozi tkivo. Če so v sredini dosti prozornejše ko ob straneh, je skrajni čas, da jih popravimo, da si s tem prihranimo nelepo kranje. Rjuho prerežimo po sredini in jo sešijmo nazaj tako, da sta zdaj notranji polovici zunaj, a prejšnji zunanji stranici sešiti v sredini. S takim ravnanjem si ohranimo rjuhe skoraj še enkrat tako dolgo kakor bi jih sicer.

Prav tako s prevlekami. Blazino obrnemo en dan na eno, drug dan na drugo stran, tako da leži glava en dan na strani, kjer ima prevleka všite čipke, drugi dan pa na gladki strani.

Na trpežnost posteljnega perila pazimo tudi s tem, da ga večkrat zračimo. Nikoli ne postiljamo postelje, dokler je še topla in oznojena. Če moramo zgodaj na delo, storimo takole: Vstanimo kakih deset minut bolj zgodaj, kakor dosedaj in takoj ko skočimo iz postelje, odgrnimo odeje in jih razprostrimo čez posteljne stranice. Rjuhe pa razgrnimo po stilih tik odprtega okna ali pa, če okno gleda na vrt, tudi na okno samo. Prav tako blazine. Žimnica naj ostane popolnoma odkrita. Šele, ko smo tako razdejali posteljo, se pojdimo umivat in popolnoma oblačiti. Medtem, ko smo še zajtrkovali, je preteklo najmanj pol do tričetrt ure in v tem času se je tudi postelja za silo shladila, da jo že lahko posteljemo. Vsaj vsakih štirinajst dni pa posteljino brez-pogojno za nekaj ur na svež zrak ali jutranje sonce. Opoldansko sonce ni dobro, ker

tkanini bolj škoduje kot koristi, ker je premočno, zlasti poleti.

Rjuhe bolnikov in tistih, ki se ponoči zelo pote, moramo češče menjavati in prati, če bočemo, da se nam prehitro ne obrabijo.

Ko spravljam o oprano perilo v omare, nikoli ne devajmo pravkar opranih kosov na vrh prejšnjega kupa. Kajti v naglici, ko prihajamo po novo perilo, vzamemo spet le kose od zgoraj in tako so vrhnji kosi vedno v rabi, a spodnji ne pridejo nikoli na vrsto. Tudi predolgo ležanje škoduje perilu prav tako, kakor prečesta raba. Če leži perilo dolgo v istih zgibih in gubah, se niti začno lomiti in trgati. Zato devajmo sveže oprano perilo vedno spodaj pod prejšnji kup, tako da pridejo vsi kosi enakomerno na vrsto.

Ko že omenjamo posteljno oziroma nočno perilo, naj bo tukaj všteta še nočna srajca. Vsakdo bi si moral zapomniti, da je za njegovo perilo, kakor tudi njegovemu zdravju škodljivo, če hodi v dnevni srajci ali dnevno spodnjem perilu v posteljo. Koliko prijetnejši je nočni počitek, če odloži vso dnevno obleko, se počeno umije in obleče nočno srajco. Kakor da bi z delovno dnevno obleko odložil tudi vse dnevne skrbi in težave.

Nočna srajca mora biti tako dolga, da nam sega skoraj do peta in široka tako, da nas v spanju nikjer ne ovira. Moderner pidžame niso prav nič primerne in so le nora moda. Zapete so v pasu, ki mora biti ponoči najbolj sproščen in ovirajo delovanje želodca. Če pa je pas le rahlo zapet, se nam izmuzne jopica in se razkriti lahko prehladimo.

Za nočno srajco potrebujemo tri do tri in pol metra blaga. Poleti naj bodo iz tkane bombažastega platna, pozimi pa iz flanel.

Kako spreminjaš obleko

Obleka, ki se da spreminjati in ki se kaže vsakokrat z nove, ljubke strani, je zelo važna. Na to mora paziti vsaka ženska, ko si da narediti novo obleko ali če si iz starih oblek priproji novo.

Najbolj praktičen in pripraven za spreminjanje je kostum. Krilo in jopica predstavljata celotno obleko, lahko pa se nosi samo krilo z raznovrstnimi bluzami. A tudi kadar nosiš jopico, so možne najrazličnejše spremembe. Predvsem pridejo v poštev razne svetle bluze. Sprememba je pri temnih kostumih še bolj opazna. Sprednja stran pri bluzi najmanj trpi in ostane več časa lepa. Zato pod jopico lahko oblečeš tudi bluze, ki so pod rokavi zakrpane ali ki so na hrbtu obledele. Tudi če so rokavi že zanič, bluzo pod jopico še vedno lahko oblečeš, saj se ne vidi, da je brez rokavov. Sicer pa niti cele bluze ni treba. Lahko priprojiš samo vložek iz ostankov raznih barv. Tako imaš vedno novo bluzo.

Tudi temna, čisto gladka obleka lahko postane popolnoma drugačna, če spreminjaš na njej okraske. Enkrat jo lahko okrašaš z ovratnikom iz belega pikeja, drugič z pisano pentljo ali s sodobno ovratno ruto.

Če hoče biti ženska lepo in okusno oblečena, ne igrajo pri tem glavne vloge denarna sredstva, pač pa iznajdljivost in okus.

Perutninarjeva opravila v septembru

Letošnjim jarcicam je treba poskrbeti prostor na gredi. Vsaka kokoš potrebuje 20 do 25 cm gredne dolžine. Na meter dolgi gredi lahko tedaj prenočijo le 4 do 5 kokoši. Posamezne grede naj bodo vse v isti višini, 40 cm narazen in vsaj 50 cm od tal. Grede postavimo na stojala ali kože in sicer v primerne zarez. Ker jih moramo večkrat temeljito očistiti z vrelo vodo ali lugom, jih ne smemo pribiti na stojala z žebli, marveč samo položiti v zarez, vendar tako, da leže v njih popolnoma trdno in nepremično. Okrogle palice so neprimerne, ker čepi na jih kokoš kaj težko; najboljše so štirioglate (5×5 cm) s posnetimi zgornjimi robovi. Da pa ne bodo starejše kokoši kljuvale jarcic, jim pridružio mladino šele zvečer in jo razvrstimo po gredi. Zdaj je tudi najprimernejši čas, da si nabavimo plemenske živali. Pozno jeseni in spomladi je izbira manjša in tudi cena višja. Najzanesljivejše plemensko blago dobimo v rejčkih središčih in pri znanih rejcih. Posebno pažno posvečamo perutnini, ki se preperja ali misa. Nad 3 leta stare kokoši zakolji, preden se začne misati. Da se bodo kokoši čimprej preperile, jih dobro krmi. V tem času ne smeš skopariti z žitom. Tudi jim daj na glavo na dan 10 do 15 g zdrobljenih svežih kosti, ki vsebujejo obilo beljakovin in apnenčevih spojin. Tvorbo perja pospešuje zlasti sončnično seme, nadalje deteljčni drobir, zelenjava, zlasti regrat, ki ga damo preperajočim se kokošim zrezanega in pomešanega med mehko krmo. Odpadlo perje je treba vsak dan pobrati in sežgati. Na ta način uničimo mnogo zajedalcev, ki perutnino nadlegujejo. V času misanja varujmo perutnino pred dežjem in vetrom. Kokoši imejmo na suhega in toplem prostoru, da se čimprej preperijo in začno spet nesti. Navadno se preperi kokoš v 4 do 6 tednih. Kdor le more, naj spuša v lepem vremenu perutnino na prosto pašo, zlasti na strnišča in preorana polja, kjer najdejo živali razstreseno zrno in razne žuželke. Na ta način si prihranimo mnogo na krmilih, živali pa se na prostem krepko razvijejo in utrdijo.

Konzerva z lahkoto odpreš, če postaviš nanje za nekaj časa vroč likalnik.

Olje se ne skali, če daš v steklenico nekaj zrn soli.